

ВТРАТИ НАУКИ

НАЙСТАРІШИЙ ДЕНДРОЛОГ ПОЛТАВЩИНИ (пам'яті Яніни Яківни Яценко)

2 грудня 2016 р. на 91-му році життя пішла у вічність найстаріший дендролог Полтавщини, Яценко Яніна Яківна. Вона народилася 31 травня 1926 р. у містечку Ставище Київської області. Дитячі роки пройшли у Полтаві, де на Полтавській сільськогосподарській дослідній станції працював батько – відомий селекціонер, кандидат сільськогосподарських наук Яценко Яків Лукич.

У 1950 році Яніна Яківна закінчила факультет плодощовніцтва Харківського сільськогосподарського інституту. До 1955 р. працювала у Вінниці у школі із підготовки голів колгоспів, а у 1955 р. знову повернулася до Полтави, де у Полтавському сільськогосподарському технікумі почала викладати курси «Лісівництво і лісомеліорація» та «Овочівництво». З метою підвищення викладацької майстерності Яніна Яківна у 1960–1963 рр. заочно навчалася на педагогічному факультеті Московської сільськогосподарської академії імені К.А. Тімірязєва.

У квітні 1962 р. Я.Я. Яценко переходить на роботу до райбудуправління з озеленення інженером щойно створеного парку на «Полі Полтавської битви», закладеного на північній околиці обласного центру поблизу Яківців, де 300 років тому в 1709 р. відбулася славнозвісна Полтавська баталія [5].

Сьогодні важко собі уявити, що схили, на яких зараз розташований найбільший парк Полтавщини, колись були понівечені ерозією та майже голі. Лише де-не-де на них зростали кущі глоду та терну. Але знайшлися фахівці, які змогли довести доцільність створення ландшафтного парку саме в цьому місці, поєднавши історичну значимість середовища з красою дендрологічних композицій [2]. Згідно задуму головного архітектора міста Лева Семеновича Вайнгорта, у майбутньому парку слід було репрезентувати природні зони колишнього Радянського Союзу, створити бузковий гай, каскад ставків, гірську річку, альпінарій. Проект на перші 17 га посадок він склав разом із ландшафтним архітектором Віктором Володимировичем Жихарєвим. Під час суботника 14 і 15 квітня 1962 р., в якому взяли участь близько 10 тисяч полтавців, була обсаджена бузком західна балка, створені ділянки «Лісостепу» у північній частині парку (6 га) та «Української діброви» у західній частині (11 га).

На плечі Я.Я. Яценко як інженера дендропарку лягла робота із проектування дендрологічної частини цього об'єкту на площі понад 100 га. Яніна Яківна звернулася за порадою до завідуючого відділом дендрології Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР професора Леоніда Івановича Рубцова – на той час одного з

найвідоміших спеціалістів ландшафтної архітектури та декоративного садівництва. Він порадив дещо змінити профіль парку і зробити його ландшафтним із дендрологічним ухилом, поєднавши історичну значимість середовища з красою дендрологічних композицій [6]. Перед Я.Я. Яценко відкривалося широке поле діяльності, і вона чудово справилася із поставленими завданнями. Протягом шести років Яніна Яківна їздила до Києва на засідання Ради ботанічних садів і дендропарків, обов'язково спілкувалася з Леонідом Івановичем, розповідала, як його задуми втілюються в життя у Полтаві.

Дендрологічна колекція Полтавського міського парку створювалася упродовж 27 років. Його площа поступово розширилася з 95 до 124,5 га. Інтродукційний матеріал до Полтави надходив із різних дендропарків, ботанічних садів і розсадників, переважна ж його більшість була привезена з Тростянецького дендропарку Чернігівської області. Навесні 1963 р. був закладений власний розсадник на площі близько двох гектарів, який задовольнив потребу в садивному матеріалі.

У 1964 р. Яніну Яківну переводять до міськкомунгоспу інженером із благоустрою, де, крім дендропарку, вона завідує сектором озеленення всього обласного центру.

З 1977 р. Полтавський міський парк став заповідним, отримав статус парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва республіканського (тепер – загальнодержавного) значення, а Яніна Яківна стала його дендрологом. На цій посаді вона пропрацювала до 1990 р., коли й вийшла на пенсію.

У 1989 р. будівництво композиції парку було остаточно завершено. Його дендрологічна колекція нараховувала понад 300 видів і форм [4]. Вона репрезентувала флору не лише різних регіонів України, а й Кавказу, Сибіру, Європи, Північної Америки, Далекого Сходу, Середньої Азії, Китаю та Японії. У парку з'явилися мальовничі галявини, алеї, чудові оглядові майданчики, каскад ставків – улюблені місця відпочинку полтавців.

У 1987 р. за участь у конкурсі «Раціональне озеленення – елемент комплексного благоустрою міста» парк був нагороджений Дипломом ВДНГ СРСР II ступеня, а його дендролог Яніна Яценко отримала срібну медаль.

У 2011 р. Яніна Яківна отримала престижну міжнародну відзнаку від Фондації Жака Роше «Земля Жінок» («Terre de Femmes»). Серед 100 українських проектів у сфері охорони природи заслуги 84-річної полтавки по створенню і збереженню дендропарку були відзначені першою премією [7]. Цього ж року Яніна Яківна була нагороджена відзнакою Полтавського міського голови I ступеня.

*Ти спиши, мов ковдрою, пухнастим снігом вкритий,
Мій любий парк, до самої весни.
Я ж побажаю, щоб тобі наснились лише
Чудові кольорові сни: чи перша зелень,
Чи буяння цвіту, а, може, золотистий падолист.
Твої гілки колише вітер, і в кронах чути його свист.
Спи, любий парк, до зустрічі весною.
До тебе подумки щоденно я біжу.
Коли ж не в змозі подолати в серці тугу,
То до Альтанки Білої ходжу.
Вдивляюсь в далечінь, а там на видноколі,
Як вартові, стоять твої тополі...*

Цей вірш був написаний для Яніни Яківни автором цього некрологу ще у 2002 р. Вона полюбляла взимку, коли була не в змозі поїхати до парку, ходити до Білої Альтанки (недалеко від якої жила), звідки відкривалися краєвиди на частину дендропарку. Цей зелений куточок Полтави Яніна Яківна називала своєю найдорожчою дитиною, бо любила його безмежно і самовіддано примножувала його багатства [1].

Навіть на схилі років Яніна Яківна продовжувала робити все від неї залежне для продовження існування парку, зокрема, написала для нього заповіт – своєрідний архів, де описана його історія, весь список рослин, кількість видів, у якому вони стані і що потрібно для їх збереження. Цей заповіт дендролог передала на збереження до Полтавського краєзнавчого музею [3].

Справа, яку вела Яніна Яценко майже півстоліття, має бути збережена та примножена. Дітище Яніни Яківни – Полтавський міський парк – залишиться не лише доброю згадкою про цю працелюбну жінку, але й ще багато років буде розвиватися і радувати не одне покоління полтавців.

Список використаної літератури:

1. Голобородько Т. «Дендропарк – найдорожча моя дитина» / Т. Голобородько // Полтавський вісник. – 2006. – № 36 (895). – С. 22.
2. Заповідна краса Полтавщини / Т.Л. Андрієнко, О.М. Байрак, М.І. Залудяк [та ін.]. – Полтава : ІВА «Астрея», 1996. – С. 132.
3. Лиховид І. «Живу своїм дітищем» / І. Лиховид // День. – 2011. – № 37. – С. 6.
4. Халимон О. Вплив рекреаційного навантаження на видовий склад дендрофлори Полтавського міського парку / О. Халимон // Полтавський краєзнавчий музей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток : зб. наук. ст. / редкол.: О.В. Белько [та ін.]. – Полтава : Дивосвіт, 2003. – С. 356–396.
5. Халимон О. Полтавський міський парк: історія і сучасність (територія, пов'язана з подіями Північної війни) / О. Халимон // Полтавська битва 1709 року: погляд крізь призму трьох століть. 1709–2009. – Полтава : АСМІ, 2009. – С. 180–238.
6. Халимон О.В. Найбільший парк Полтавщини / О.В. Халимон // Международные чтения, посвященные 110-летию со дня рождения доктора биологических наук, профессора Леонида Ивановича Рубцова : материалы конф, (15–18 мая 2012 г.). – Київ, 2012. – С. 73–76.
7. Приймак Л. Полтавка Яніна Яценко отримала міжнародну премію «Земля жінок – 2011» / Л. Приймак // Село полтавське. – 2011. – № 9 (986). – С. 6.

О.В. Халимон